

PIIPUT-lehti

Kotiseututyötä vuodesta 1956, Warkaus-seura Ry

PJ:n kynästä

Muutoksen virtaa Tyyskässä

Jotain pitää kuolla, jotta uutta voi syntyä. Toinen katsoo luontodokumenttia, toinen ympäröivää luontoa. Molemmat voivat kokea turvan.

Luonto ja ihminen uusiutuu – joskus huomaamattomasti. Toisinaan muutos on silmin nähtävissä. Varkauden muutos on silminnähtävissä, jos menee museoon. Toisaalta muutos 2000-luvulla on taas vaikeammin hahmotettava. Silti muutos saat-
taa olla suurempi kuin uskommekaan.

Macronin innoittamana totean, että meidän pitää uskaltaa muuttua eikä juuttua.

Varkautelaisia on vuosisatoja siunattu muutoksilla. Nyt on aika toivoa ja uskoa muutoksen voimaan. Suunta kohti tulevaa on aina lähempänä oikeaa, kun uskomme siihen, mitä teemme.

Kesä on aika uudistua ennen kuin edessä on jälleen kuolemaa. Aletaan siis uudistamaan yhdessä kaupunkiamme nyt eikä huomenna.

Juhlitaan valon riemua ja annetaan tilaa kaikelle uudenglaiselle ajattelulle sekä toiminnalle!

Hyvää kesää!

Perinnekelkka sai omistajansa

Vesa Moilanen

Warkaus-seura ry:n hallitus päätti viime syksynä teettää ja lahjoittaa kaikille varkautelaisille vauvoille tämän vuoden aikana perinteisen, puusta valmistetun kelkan – muistoksi Suomi100-juhlavuodesta. Varkauden kaupunki on rahallisesti tukemassa projektia.

Tiistaina 11.4. perinnekelkka sai jälleen uuden omistajaperheen, **Kati Penttinen** ja **Joonas Leva** sekä poikavauva. Varkauden Kotiseutukeskuksen piharakennuksen Säl-
tinin Salissa yhteistä iloa oli jakamassa ja

tuomassa Varkauden ev.lut. seurakunnan seurakuntapastori **Arja Päivärinta**, joka toi seurakunnan tervehdyksenä poikavauvalle villatumput. Villatumppuja ovat muun muassa seurakunnan vapaaehtoistoimijat neuloneet aktiivisesti.

Tuohilöppösistä nahkasaappaisiin

Sirpa Ollikainen

Kuvia varhaisista jalkineista löytyy egyptiläisistä seinä- ja kreikkalaisista maljakko-maalauksista. Roomalaiset kehittivät sandaaleista nahkasaappaat.

Muoti on aina määrännyt kengän ulkonäön. Keskiajalla ylhäisö suosi pitkä- ja suippokärkisiä kenkiä, 1600-luvulla muo-
dissa olivat korkokengät, joissa oli jopa puolimetrisen korkopohja. Samalla vuosisadalla keksittiin kengännauhat, ja niistä nauhakengät.

Kenkien sarjatuotanto alkoi 1700-luvulla, jolloin aloittivat toimintansa myös ensimmäiset kenkäkaupat. Kun 1800-luvulla keksittiin ompelukone, niin kengän valmistus nopeutui ja kehittyi.

Suomessa varhaisimmat tunnetut jalkineet ovat olleet tuohisiisnoista, nauhoista, valmistettuja. Työjalkineiksi tarvittiin jotain jalkaan. Tarpeen täyttivät tallukkaat, löppöset. Ne oli helppoja pujotella suorakuteisesti, eikä niissä ollut kantapään pujot-
telua. Kestävyyttä lisäsi, kun niihin pujoteltiin kolminkertainen pohja. Ne olivat oivat jalansuojat pehmeällä ja kostealla maalla. Aikaa ja taitoa vaati pyhäjalkineiden, virsujen, tekeminen. Ne pujoteltiin vinokuteisesti, ja ne olivat kengän malliset, mutta tasapohjaiset. Niihinkin punottiin ainakin 2-kerroksinen pohja. Näitä pujotellaan edelleen mm. matkamuistoiksi.

Aikoinaan eläinten nahat parkittiin maataloissa itse eläinten teurastuksen jäl-

keen. Se oli hidasta puuhaa, joka kesti puolesta vuodesta vuoteen. Mitä suurempi, paksukarvaisempi ja -nahkaisempi eläin oli, sitä kauemmin työ kesti. Syntyi ammattikunta, nahkurit, jotka tekivät päätyönään nahkojen käsittelyä. Sivutyönään monet heistä rupesivat korjaamaan ja valmistamaan saappaita. Pian suutarin työt eriytyivät suutareille. Kiltatoiminnan, ammattikuntalaitoksen, alettua suutariksi koulutauduttiin 3-osaisesti. Oppipoika oppi mestarin opissa perusasioita muutaman vuoden. Sitten hän saattoi suorittaa kisällin tutkin-
non ja tehdä itsenäisestikin töitä. Kun hän oli julkisesti osoittanut taitonsa, hänellä oli mahdollisuus suorittaa mestarin tutkinto. Sitten hän sai perustaa oman verstaan, ottaa oppipoikia ja kisällejä töihin. Moni lopetti opiskelun kuitenkin jo oppipoika-asteelle. He rupesivat kiertämään kylästä kylään tehden niitä töitä, joita olivat oppineet. Heitä kutsuttiin kyläsuutareiksi. Saattoivat he laittaa oman työtilankin, jossa tekivät töitä. Kisälliä, joka ei ollut suorittanut mestarintutkintoa, kutsuttiin rajasuutariksi.

Kyläsuutarilla kierrellessään talosta taloon oli mukanaan tarvitsemansa työkalut. Talossa olivat käsiteltyt nahkat. Miehillä tehtiin saappaita ja naisille varsikenkiä. Vasta kenkäkauppojen yleistyessä ruvettiin käyttämään matalia kenkiä.

Kun suutari aloitti kenkien teon, hän otti mitat asiakkaan jaloista. Mallin selvittyä

Kuva: Varkauden museo/Tuomas Toratti.

suutari valmisti mukanaan tuomia kaavoja apuna käyttäen kaavat asiakkaan kenkiin. Nahasta hän leikkasi kaavojen mukaiset nahat. Suutarilla oli omat veitsensä niin nah-
an leikkuuseen kuin reunojen ohentamiseen. Sitten valittiin sopiva lesti, joka kyläsuutarilla oli puusta. Verstaassa työskentelevällä oli raudasta valmistettu jalustin, jonka päähän valittiin sopiva rautalesti. Tämä oli nimeltään kylmäsuutari.

Varkauden museon kokoelmista Tuomas Toratin ottamassa kuvassa on kylmäsuutarin lesti, koukkukärkisen työsaappaan puisia lestejä, neulanaskali ja taltan näköinen väline, jolla puhdistettiin nahkoista epäpuhtauksia. Väline voi olla nahkurinkin työkalu.

Saapasnahka vedettiin lestin päälle ja ommeltiin muotoonsa suutarinneulalla. Ennen ompelua nahka piti rei'ittää. Se tapahtui teräväkärkisellä piikillä, ompelu-

naskalilla. Ompelemiseen käytettiin piki-lankaa. Ensin ommeltiin yhteen välipohja ja päällinen. Pohjanahka, joka oli tukevampaa, ja jota usein oli suutarilla mukanaan, rei'itettiin naulanaskalilla vasaraa apuna käyttäen. Tässä työssä kylmäsuutari toimi tukevana alustana. Pohjan kiinnittämiseen käytettiin puunauloja.

Kumisaappaat tulivat kauppoihin 1930-luvulla. Niistä muokkautuivat nopeasti kumiteräsaappaat. Niissä oli kumisaappaan kenkäosa, johon suutari ompeli nahkavarren. Näitä käyttivät niin naiset kuin miehet työjalkineina.

Nykyisinkin valmistetaan käsin kenkiä. Myös Suomessa on tällaisia supermestareita, mutta suosiossa ovat englantilaiset. Heillä on taitoa käsitellä eri materiaaleja. Valmistusaika saattaa olla pitkä, jopa vuosia, ja hinnat ovat huikeat.

Tarinoita Tyyskän menneisyydestä

Mitä on ruskeassa laatikossa Perinnehuoneessa?

Teksti: Sirpa Ollikainen, kuvat: Vesa Moilanen

Mikä on tuo ruskea laatikko pianon edessä? Tuota miettii moni Kotiseutukeskuksen Perinnehuoneessa kävijä, ja jotkut kysyvät-kin. Se on selloviulun säilytys- ja kuljetuslaatikko. Seuraava kysymys kuuluu: onko sen sisällä sello? Ei ole selloa, vain pelkkä laatikko!

Perinnehuoneet monet esineet on saatu lahjoituksena Hällströmin Sukuyhdistys ry:ltä v. 1992 Kotiseutukeskuksen perusteellisen saneerauksen jälkeen. Lahjoitustusta esineistöstä on lyhyt käsinkirjoitettu luettelo, jossa mainitaan vain osa esineistä. Ne ovat kaikki joko tohtori **Sannfrid Hällströmin** tai hänen perheensä omistuksessa olleita.

Luettelossa kerrotaan sellokotelosta seuraavaa. Siinä kuljetetulla sellolla soitettiin Kuntähdän kentällä 13.5.1848. ensimmäisen kerran **Johan Ludvig Runebergin** runoon **Fredrik Paciuksen** säveltämä Maamme-laulu. Soittajana oli Sannfrid Hällström. Sello on edelleen soitto-kunnossa. Sen haltija on (v. 1992) rovasti **Jorma Helasvuo**.

Tätä kirjoitusta varten etsin kyseistä paperia arkistosta. Sieltä osui käsiini v. 2008 Warkaus-seuran puheenjohtaja **Raimo Sikasen** saama kirje Hällströmin Sukuyhdistykseltä. Liitteenä oli alkuperäinen ja tarkka koneellakirjoitettu luettelo lahjoitetuista

esineistä. Siinä kerrotaan, että sellokotelon alkuperäinen omistaja oli **Karl Adolf Hällström**. Sello oli hankittu nuorelle Karl Adolfile Varkauden kotiin. Kun nuori mies, Jorma Helasvuo läksi Elli-mummonsa saattelena Taipalsaarelta Helsinkiin opiskelemaan, hän otti sellon mukaansa. Monet Hällströmit suomensivat nimensä Helasvuoksi.

Kun esineluetteloiden tiedot ovat täysin toisistaan poikkeavat, aloin tutkia niitä tarkemmin. Sannfrid Hällströmistä tiedetään, että hän lauloi 1840-luvulla opiskeluaikanaan Fredrik Paciuksen perustamassa kuorossa ja soitti samoin Paciuksen perustamassa ja johtamassa orkesterissa. Mitä instrumenttia hän soitti, sitä ei mainita. Karl Adolf Hällströmistä mainitaan Sukuyhdistyksen lyhyessä historiikissa, että hän oli mm. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin perustajajäsen v. 1881 sekä Lappeenrannan työväenyhdistyksen perustajajäsen. Näistä tiedoista ei löytynyt selvitystä asiaan, ei myöskään vastausta siihen, oliko Jorma Helasvuo mahdollisesti Karl Adolfin poika, vai kuka hän oli.

Vielä oli yksi selvitettävä asia, Maamme-laulu. Aleksanterin yliopiston opiskelijoilla oli ollut tapana viettää 13.5. Floran eli Kukan päivänä yhteistä keväthuhlaa. Nyt siihen

ei kuitenkaan ollut saatu lupaa 12. vuoteen. Vuonna 1848 kansleri oli virkavapaana, ja sijaiskansleri oli myönteinen juhlaan. Johan Ludvig Runeberg oli v.1846 kirjoittanut runon Vårt land (Maamme), joka julkaistiin Borgåbladetissa (Porvoon lehdessä). Nyt pyydettiin yliopiston musiikinopettaja Fredrik Paciusta säveltämään se. Aikaa oli neljä päivää. Soittajiksi oli kutsuttu Kaartin torvisoittokunta ja laulusta vastasi Akademiska Sångföreningen, joka oli Paciuksen perustama kuoro. Fredrik Pacius loi runoon melodian, sovitti sen torvisoittokunnalle ja kuorolle.

Kuntähdän kenttä sijaitsi n. 3 km Helsingin keskustasta. Sinne mentiin marssimalla. Pitkäsillan kohdalla alkoi soitto-kunta soittaa uutta sävellystä, ja soitti sitä koko loppumatkan. Kuoro lauloi mukana. Näin opittiin sekä sanat että sävel. Vårt landissa on 11 säkeistöä! Myös perillä sävellystä soitettiin ja laulettiin useita kertoja, niin että se tuli kaikille mukanaolijoille tutuksi. Yliopiston kieli oli tuolloin ruotsi.

Kevätjuhlan juhlapuheen piti kirjallisuudentutkija ja suomalaisuuden julistaja **Fredrik Cygnaeus**. Muusta ohjelmasta ei ole tietoa. Soittikohan siellä Fredrik Paciuksen orkesteri, jolloin mukana olisi voinut olla myös sello.

Julius Krohnin johdolla työryhmä oli tehnyt runosta suomennoksen 1867, mutta sitä ei hyväksytty. **Paavo Cajanderin** johdolla suomennos valmistui v. 1889. Siinä ensimmäinen ja viimeinen säkeistö on suoraan Julius Krohnin työryhmän suomennoksesta. Ne ovat juuri ne säkeistöt joita me laulamme laulaessamme kansallislauluamme.

Suomi 100 – LakiMajakka 10

"Suuri kiitos asiakkaillemme! Pyrimme olemaan luottamuksenne arvoisia myös seuraavat kymmenen vuotta."

Jaakko Ikonen

LAKIMAJAKKA

Ahlströminkatu 10, 78250 Varkaus
www.lakimajakka.fi

Yhteinen, jaettu ilonhetki Sältnin Salissa – kuvassa (oik.) seurakuntapastori Arja Päivärinta, Kati Penttinen ja Joonas Leva.

Klubi-illoissa hymy on herkässä ja taputukset kaikuivat!

Teksti: Sirpa Ollikainen, kuva: Auli Rummukainen

Varkautelaiset ovat jälleen saaneet kuu-kausittain viettää illan ”olohuoneessa” ystävien tai muuten samanhenkisten ihmisten seurassa. Mahdollisuuden tähän on tarjonnut Varkauden Teatterin Klubi. Iltojen isäntänä on toiminut teatterinjohtaja **Kari Suhonen**.

Tilaisuuksiin on tultu hyvissä ajoin, niin että on ehditty pöytäseurueen kanssa vaihtaa kuulumisia ja nauttia Teatteri-Baarin antimista. Teatteri-Baari palvelee yleisöä koko tilaisuuden ajan.

Tärkein asia on kuitenkin illan ohjelma. Teema on tiedossa etukäteen, samoin mahdolliset vierailijat, joita on ollut sekä Varkaudesta että kaupunkimme ulkopuolelta. Ohjelma kuitenkin on aina erilainen ja yllätyksellinen. Myös yhteislauluja on lauleskeltu. Teatterin näyttelijät ovat esiintyneet ja esittäneet ohjelmaa monin eri tavoin. On tullut esille, että meillä on teatterissamme hyvät lauluvoimat! Yleisö on viihtynyt hyvin illoissa, ja ne ovat olleet ”koukutta-

via”, mikä näkyy osallistujamäärästä.

Kevään viimeinen Klubi-ilta oli toukokuun alussa. Ohjelman oli suunnitellut ja esitti näyttelijä **Marja Sundgrén**. Teemana oli ”Kevyesti nousee askel”. Hänellä oli muutama iso pahvilaatikko, jotka olivat kulkeneet mukana muutosta toiseen. Niitä hän tutki, kunnes löysi mieleisensä esineen. Siitä tai sen mieleentuomasta muistosta hän esitti laulun. Säestäjinä toimivat pianossa **Sami Ruutiainen** ja kitarassa **Kari Suhonen**. Lauluja oli kaikkiaan 17. Oli siinä yhdelle solistille laulamista. Esitykset olivat upeita ja eläytyminen mahtavaa! Kiitos mielenkiintoisesta ja muistoja herättävästä musiikki-illasta.

Illan päätteeksi teatterinjohtaja Kari Suhonen kertoi mm. Klubi-iltojen jatkuvan syksyllä. Tieto otettiin vastaan raikuvien taputuksin!

Suuret kiitokset Varkauden Teatterin Klubille menneestä kaudesta!

Jyväskylä saa kotiseutuväen liikkeelle elokuussa

Jyväskylä isännöi Valtakunnallisia kotiseutupäiviä 10.–13.8.2017 teemalla ”Kotiseutu liikkeessä – on the move!” Iloisesta tapahtumasta löytyy jokaiselle jotain: ulkoilma-konsertteja, retkiä, rytmiä ja kotiseututyöhön vaikuttamista.

Kotiseutupäivät ovat kansallisen kulttuurimme keskeinen kesä tapahtuma, jolla on pitkät perinteet. Kotiseutuliikkeen vuosittainen päätapahtuma kokoaa yhteen runsaasti kotiseutuaktiiveja eri puolilta Suomea juhlistamaan kotiseututyötä ja ennen kaikkea sen tekijöitä.

Tänä vuonna on Jyväskylän ja Keski-Suomen vuoro valloittaa kotiseutuväen sydämet. Nelipäiväinen tapahtuma on myös kaikkien jyväskyläläisten yhteinen juhla!

Jyväskylän kaupunki järjestää Valtakunnalliset kotiseutupäivät 2017 yhdessä Suomen Kotiseutuliiton ja Jyväskylän yliopiston kanssa. Tapahtuman suojelijana on Tasavallan presidentti Sauli Niinistö.

Jyväskylän Valtakunnalliset kotiseutupäivät ovat osa Kotiseutuliiton Suomi 100-juhlavuoden ”Rakkaudesta kotiseutuun” -ohjelmakokonaisuutta sekä Jyväskylän kaupungin itsenäisyyden juhlavuoden päätapahtuma.

Runsaasti ilmaisohjelmaa

Jyväskylän kotiseutupäivät tarjoavat runsaasti kaikille avoimia tapahtumia. Lounaispuiston ilmaistapahtumien esiintyjinä ovat keskisuomalaiset tutut Ilmavoimien Soittokunta, **Arja Koriseva** ja Seminaarinmäen Mieslaulajat. Lounaispuisto kutsuu myös Leffapiknikille elokuun iltaan.

Huutokauppakeisari **Aki Palsanmäki** paukuttaa nuijaansa Kotiseutuhuutokaupassa Toivolan Vanhalla Pihalla. Samassa paikassa raikaa myöhemmin yhteislaulu.

Kotiseututori valtaa kävelykadun kahdeksi päiväksi. Kompassiaukiolla tanssahdellaan kotiseutupäivien avajaiset ja julkistetaan Vuoden kotiseututeko.

Puhetta koulutuksesta, ympäristöstä ja arkkitehtuurista

Kotiseutupäivien avajaisseminaarissa ”Seminaarinmäeltä Abu Dhabiin” keskustellaan perusasteen koulutuksesta ja pohditaan sen tulevaisuutta. Keskustelemassa ja kommentoimassa ovat muun muassa professorit **Jouni Välijärvi**, **Jari Ojala**, opettajankoulutuslaitoksen johtaja **Tiina Silander** ja varajohtaja **Matti Rautiainen** sekä Suomen johtavan koulutusvientiyhtiön EduCluster

Finlandin edustaja **Elise Tarvainen**. Seminarin juontaa **Andre Noël Chaker**.

Tapahtuman keskustelukammareissa puheenaiheina ovat muun muassa resurssi-viisaus, lähiruoka, seurantalot, sauna ja arkkitehtuuri.

Retkiä, juhlaa ja palkintoja

Kotiseuturetket vievät kotiseutupäivien osallistajat kauniin Keski-Suomen maakuntakohteisiin ja Jyväskylän kaupunkikierroksille. Retkillä tutustutaan muun muassa Kivikauden kylään, Unescon maailmanperintökohteisiin ja **Alvar Aallon** arkkitehtuuriin sekä alueen huipputeknologiaan.

Kotiseutupäivillä pidetään perinteisesti Suomen Kotiseutuliiton vuosikokous, jossa muun muassa valitaan liiton valtuusto sekä julistetaan Vuoden kotiseutuyhdistys ja Vuoden kaupunginosa. Kesän iloisen kotiseutujuhlan kruunaa gaalailta, jossa jaetaan kotiseututyön ansiomitalit.

Kotiseutupäivien aikana järjestetään myös paljon oheisohjelmaa. Kotiseutupäivien ohjelmatarjontaan pääsee tutustumaan osoitteessa www.jyvaskyla.fi/kotiseutupaivat/ohjelma

Valtakunnalliset kotiseutupäivät 2017:

- 69. kotiseutupäivät järjestetään Jyväskylässä 10.–13.8.2017
- Kotiseututyön vuosittainen päätapahtuma.
- Päiviä on järjestetty vuodesta 1949 lähtien joka vuosi.
- Järjestää Jyväskylän kaupunki yhteistyössä Suomen Kotiseutu-liiton ja Jyväskylän yliopiston kanssa.
- Teemana ”Kotiseutu liikkeessä – on the move”.
- Suojelijana Tasavallan presidentti **Sauli Niinistö**.

vmmajoitus.fi

**Pyydä meiltä
majoitustarjous!
Kotiseutumatkailuun
tarjolla edullinen
majoitus.**